

Az iskolásgyermek lélektana.

Írta: Dr. Dienes Valéria.

Ezen a címen adta ki a Magyar Gyermektanulmányi Társaság Alfred Binet Idées modernes sur les enfants című könyvének magyar fordítását. Az eredeti mű célja volt a francia közönség tágabb köreiből ismertté tenni a modern gyermektanulmányozás néhány fontosabb eredményét és felhívni a szülőket, kiváltképpen pedig a tanítóság¹ figyelmét mindazokra a pedagógiai újításokra, melyek az eddig elért eredmények alapján lehetségesek. A fordításnak a mi közönségünkkel szemben ugyanez a célja. Felszabadítani az iskolát egy ötletszerűen, találomra, vagy legfeljebb ösztönszerűleg dolgozó pedagógia uralma alól és e durva empiria helyett tudományos eredményeken alapuló nevelési és tanítási módszereket hozni forgalomba.

Ehhez elsősorban arra van szükség, hogy az iskola vagy az osztály vezetője a tanítói magatartás mellett elsajátítson egy másikat, melynek amant bizonyos értelemben mindig meg kell előznie — s ez a kísérletezőé. Amant a segítő, támogató, tevékeny beavatkozások sorozata, ezt a tartózkodás, a várakozás, a megfigyelés, szóval a lehetőleg teljesen keresztülvitt passzivitás jellemzi. Más leckét kérdezni a gyermektől és más az iskolai kikérdező kísérlet Mindkettőnek az a célja, hogy eldöntsük, mit tud a gyermek, de az előbbi esetben minden botlást javítunk, minden elvetendőt kiküszöbölünk, a másodikban a botlás épp olyan érdekes, mint a helyes tudás, a hiba épp úgy elfogadandó és feljegyzendő, mint a siker. A gyermekek tévedésbejutásától nem kell félni: ahol gyakoriak az iskolai kísérletek, a gyermekek könnyen megszokják, hogy bizonyos esetekben tanítójuk nem nyilatkozik azonnal feleletük helyességéről.

Az iskolai képzés sikerének megállapítása az első feladat, melyre szerzőnk a szokásos »vizsgálatok«, versenyvizsgák helyett pontosabb eljárást ajánl. Statisztikai módszerrel megállapított »képzettségi példatárt« szerkeszt melyben az elemi iskolai tananyag a gyermekek haladásának ténylegesen konstatált fokozatai szerint rendezve kerül kipróbálás alá. A gyermekek százain, sőt ezreire végzett kikérdezésekkel döntötték el, hogy melyek ezek a fokozatok, milyen kérdésekkel kémlelhetők

ki legjobban és az elemi iskolás gyermek hányadik életévének felelnek meg. Így minden egyes gyermek a gyermek-átlaghoz hasonlítódik, mikor olyan követelménnyel vizsgáljuk meg haladottságát, melynek s az ő korában levő gyermekek nagy többsége meg tud felelni. Ezzel a módszerrel az is megállapítható, hogy elmaradottság vagy előrehaladottság esetén hány évvel van előre vagy elmaradva. Ez a példatár az olvasásból, számolásból és helyesírásból való vizsgáztatást pótolja és három rendbeli hasznát hangsúlyozzuk: 1. elárulja a gyermek képzettségi fokát, 2. az osztálytanító munkádnak értékét és 3. a használatban levő módszerek értékét. A gyermek képzettségi fokáról számokban kifejezhető eredményt ad, ha a hátramaradottságot negatív, az előrehaladottságot pozitív számokkal jelezzük, az esztendő számában kifejezve. Pl. a két évvel hátramaradt gyermek jegye — 2, az egy évvel előrehaladotté +1, a normálisé 0.

Ha valamely gyermekről a hátramaradottsági megvan állapítva, a baj forrását és orvoslását kell keresni. Evégből megvizsgáljuk a gyermek testi fejlettségét, érzékszerveit, értelmét, emlékezetét, képességeit és jellemét. Ezek a vizsgálatok töltik be könyvünk legnagyobb részét.

Hogy a gyermek testi fejlettségének vizsgálata az iskolai hátramaradottság szempontjából értékelhető legyen, ahhoz először is meg kellene állapítani, hogy a testi fejlettség a szellemi fejlettséggel párhuzamos, vagy legalább is összefügg. Ilyen összefüggést egyénenként nem sikerült találni; vannak testileg csenevész és szellemileg kiváló gyermekek. Az összefüggés azonban megvan, mint tömeg adat. A testileg jól fejlett gyermekek között nagyobb százalékban találunk szellemileg is előrehaladott gyermekeket, mint a csenevészek között, a hátramaradott testűek viszont több szellemileg hátramaradottat mutatnak, mint a normális fejlettségűek.

Ezeket az adatokat Binet a gyermekek naptári korának és anatómo-fiziológiai korának összevetésével nyeri. Megméri a gyermek súlyát, magasságát, vállszélességét, léleklélek-képességét és dinamométer-szorítását s minden adatot úgy fejez ki, hogy a már említett módon a gyermeknek a normálhoz viszonyított haladottságát vagy elmaradottságát jelzi. Pl. egy 10 éves gyermek anatómo-fiziológiai korának adatai:

Testmagasság	-2 év
Súly	-1 év
Vállszélesség	0 év
Léleklélek-képesség	+1 év
Dinamométer	+1 év

A gyermek tehát alacsony, akkora, mint a 8 évesek, de súlya már a 9 éveseké, a gyermek tehát nem sovány; vállszélessége normális, dinamométer-adata és léleklélek-képessége olyan, mint a 11 éveseké; ezek az adatok kistermetű, zömök és munkaképes gyermeket árulnak el.

A testi hátramaradottság okainak orvoslása gyakran magában is elegendő a gyermek szellemi erőinek fellendítésére, de ahol ezzel nem érünk célt, ott a többi adatokhoz kell folyamodnunk.

Az iskolai sikertelenségeknek az érzékszervek, főleg a látás és hallás tökéletlensége sokkal gyakrabban okozója, mintsem azt tüzetesebb vizsgálatok nélkül hinni lehetne. Binet egy optometriai skálát használ a látás pontosságának megállapítására, melyen szöveget nem alkotó betűket kell a tanulónak felismernie. Normálisnak

ítéli annak a tanulónak látását, aki helyesen ismer fel 7 közül 5 betűt, ha a betűk 7 mm. magasak és 5 mm. távolságban vannak. A hallás mérésére az óratyegést és a tanító beszédét használták.

Az értelmi fejlettséget Binet ugyanazon elv alapján méri, mint a testi fejlettséget. Egy értelmi mérő-skálát szerkesztett, mely az 1-15 éves gyermekek számára évről-évre előírja azokat a kérdéseiket vagy feladatokat, melyekét tapasztalat szerint az illető életévben levő gyermekiek nagy tömege meg tud fejteni. A sorozat úgy van összeválogatva, hogy a statisztika adatai szerint az egy évvel magasabb életkornak szánt feladatokat a kérdéses korú gyermekek átlaga már nem tudja megfejteni, az egy évvel fiatalabb gyermekek szántakat azonban a közönséges átlagnál nagyobb számban tudják megfejteni. A gyermek értelmi korát az a szám jelzi, amelyhez tartozó kérdéseket megoldotta és világos, hogy ez a kor épp oly kévéssé fog szükségképpen összeesni a naptári korral, mint az, amit testének tanulmányozásából megállapítottunk'. Az értelmi kor elmaradottsága vagy előrehaladottsága természetesen az illető gyermekeknek jelenlegi osztályukból való kivonását teszi ajánlatossá. Az így talált szellemileg hátramaradottak részére Binet külön iskolákat létesített, melyeknek működéséről és a normálirók tanítására nézve is rendkívül tanulságos eredményeiről részletesen beszámol jelen munkájában. Kikel az: iskolákban túlhajtott verbalizmus ellen és aktív foglalkoztató módszereket, kísérleti órákat és műhelymunkát sürget a gyermekek számára.

Az emlékezet-mérést szószertinti szöveg-tanulással végzi. Legalább három próbát ajánl és mindenik osztálykísérlet abból áll, hogy adott szövegből 5 percig könyvnélkül tanultat, azután leírta a tanultat. A sorok számából s az elkövetett hibák számából állapítja meg a tanuló emlékezetének viszonylagos értékét. A könyvben részletezett kísérlet adatai nagyjából meg egyeznek az osztály tanítójának empirikus osztályozásával, de van egy-néhány szembeszökő eredmény, amit a kísérlet a tanító téves ítéletével szemben állapított meg. Az emlékezet nevelésére, fogyatékoságainak enyhítésére szerzőnk azt ajánlja, hogy külön foglalkozunk a gyermekek tanulási módjával és figyelmeztessük őket a könyvnélküli tanulás foganatosabb módjaira.

A gyermekek speciális képességei is okozhatják, hogy tanulmányaikban hátramaradnak. Bizonyos irányban leszögeződik az érdeklődésük és másutt emiatt tétlenekké válnak. A képességek összetartozásai, korrelációjának vizsgálata nyújthat ezen a téren döntő felvilárgosításokat. Bizonyos képességek erősen korrelatívak vagyis nagy percentben együtt járnak, mások függetlenek egymástól, csak azt nem sikerült megállapítani, hogy volnának képességek, melyek kizárják egymást. Az egyéni képességek így szellemi típusokat definiálnak. E típusokat célszerű a gyermekekben fölismerni és a tanításban, sőt lehetőleg a gyermekek osztályokba sorozásában is szem előtt tartani. Nem arról a ma már elvetett szándékról van szó, hogy külön módszerekkel dolgozó osztályokat létesítsünk a vizuális, az auditív, a motorikus képjárású gyermekek számára, ezek a »típusok« csak a szellemi élet nyersanyagát vagy munkaeszközzeit jellemzik, nem pedig azt, hogy ez a munka milyen természetű szolgáltatásokra képes. Olyan szellemi típusok elkülönítéséről volna szó, aminő pl. a gyakorlati és irodalmi emberé, arról, hogy ne kívánjunk főleg verbális eszközökkel dolgozó szellemi képzettséget olyan gyermektől, aki elsősorban gyakorlati képzésre, kísérleti, műhely-

munkára termett. Ugyanebben a fejezetben számol be a szerző két leányán végzett lélektani vizsgálatának eredményeiről. Margit és Armande két szélsőséges típus képviselői, az objektív-konkrét s az absztrakt-szubjektív típusé. E típusok iskolai megállapítása egyszerű osztály-kísérletekkel is lehetséges és nagy segítséget nyújthat a gyermekek egyénenkénti kezelésében.

A gyermekek jelleméből folyó iskolai hátramardottságnak leggyakoribb oka az, amit lustaságnak szokás nevezni. Ennek a »lustaság«-nak külön tanulmányokat kellene szentelni, annyi különböző ok rejlik e gyűjtőnév alatt. Binet tapasztalatai szerint legkritkább a morális okú lustaság, ez azonban nem azt jelenti, hogy a gyermeket nem szabad felelőssé tennünk lustaságáért. A morális nevelésben a büntetés célja nem boszúállás, sőt még nem is morális igazságszolgáltatás, hanem új és jobb szokások teremtése. Bármi okozza is, hogy a gyermek dologtalan, ha büntetéssel munkára serkentjük, akkor helyesen cselekedtünk, még ha a dologtalanság eredeti oka nem is rosszakarát, vagy a gyermek nemtörődése volt.

Íme egy tanulságos könyv, ha nem is fogunk benne minden részlet-állítást aláírni. Szempontjai tiszták, módszere megbízható, mindenki haszonnal fogja olvasni, aki tanít vagy akinek iskolásgyermek van. A szakszerű tájékozottságnak csak első elemeit nyújtja, de mindenestre eleget ad arra, hogy aki a gyermektanulmányozásra hajlandónak vagy hivatottnak érzi magát, az ezen a nyomon tovább haladhasson. A szerzőnek összefoglalás és népszerűsítés volt a célja. A fordító is egészen célt ért, ha ez a kötet minél tágabb körben meghonosítja a gyermekek megismerésének vágyát és egy lépéssel előbbre viszi a nálunk e téren már szép eredményekkel megkezdett munkálkodást.